

Ontwikkelingen in het taal- en leesonderwijs: wat willen we ermee als bibliotheken?

SLO • nationaal expertisecentrum leerplanontwikkeling

Gerdineke van Silfhout – g.vansilfhout@slo.nl

1

Iedereen vindt er wat van...

DE KWESTIE

Het schoolvak Nederlands

Dit jaar zullen we in Onze Taal de vinger aan de pols houden bij de ontwikkelingen binnen het schoolvak Nederlands, dat volgens veel betrokkenen hard toe is aan vernieuwing. Als aftrap stelden we aan u de vraag: op welke onderdelen zou meer nadruk mogen liggen? 853 mensen kwamen via onze sociale media tot deze top-vijf:

Het lezen en begrijpen van teksten	17,5%
Grammatica	14%
Spelling	13,5%
Taalwetenschap	9%
Literatuur	8%

Helemaal interessant werd het toen het online platform Scholieren.com de inventarisatie overnam. De 3187 stemmers daar, vooral jongeren natuurlijk, hopen dat het een andere kant uit gaat met het vak:

Eigen verhalen / fictie schrijven	19%
Het nieuws / digitale geletterdheid / mediawijsheid	14%
Literatuur	8%
Spelling	7%
Creatief taalgebruik	7%

nationaal expertisecentrum
leerplanontwikkeling

2

Naar aanleiding van...

- Onderzoek Kintsch: we hebben pas goed begrip als we een mentale representatie van de inhoud van de tekst kunnen maken en dus de inhoud kunnen integreren met onze voorkennis.

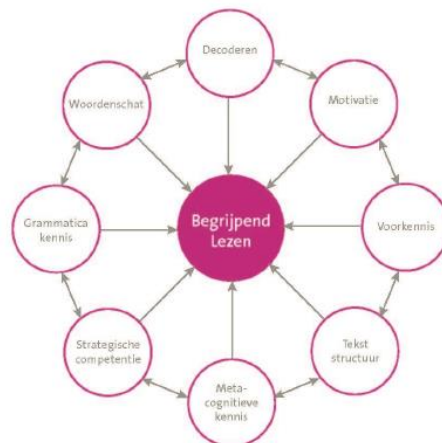
Naar aanleiding van...

Frenkie speelde zaterdag geweldig!

Naar aanleiding van...

- Jos Cöp: begrijpend lezen = technisch lezen x metacognitief handelen x leesmotivatie x taalkennis x achtergrondkennis (woordenschat)
- Amos van Gelderen: de componenten van begrijpend lezen vanuit een 'complex view' in hun onderlinge samenhang

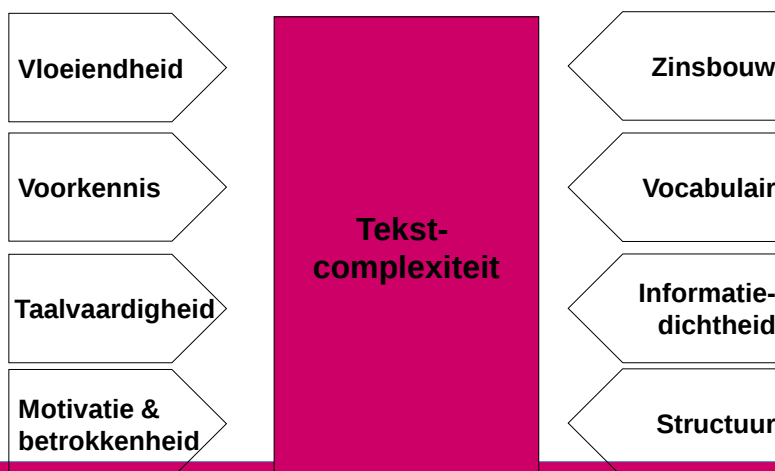

slo

slo : nationaal expertisecentrum
leerplanontwikkeling

5

Tekstcomplexiteit = lezer x tekst x context

slo

slo : nationaal expertisecentrum
leerplanontwikkeling

6

Uit onderzoek

- (educatieve) uitgevers differentiëren naar lezer en schoolsoort
 - Is dat effectief?

Wat zijn verschillen?

Vmbo-bk	Vmbo-t/havo	Havo/vwo
-geen titel- In de achttiende eeuw was Frankrijk een standensamen-leving. De meeste mensen waren boeren, handelaren of ambachtslieden. Zij hoorden bij de derde stand. Die stand had geen rechten, maar wel plichten. Zij betaalden belasting aan de staat en aan de Kerk en moesten gratis werken voor hun landheer. Veel mensen van de derde stand waren arm en hadden honger. De geestelijkheid en de adel leefden in rijkdom.	Drie standen In Frankrijk woonden in 1750 ongeveer 24 miljoen mensen. Het land was sinds de middeleeuwen een echte standensamenleving. De stand waar je bij hoorde, bepaalde je taak in de samenleving. Er waren drie standen: - De geestelijkheid was de eerste stand. In de middeleeuwen had zij als taak om te bidden voor de veiligheid van iedereen. - De adel was de tweede stand. In de middeleeuwen had zij als taak om te strijden voor de veiligheid van iedereen. - Tot de derde stand behoorde de rest van de bevolking. De toplaag bestond uit de rijke burgerij (ambachtslieden en handelaren). Ongeveer 85 procent van de bevolking bestond uit boeren. In de middeleeuwen moesten de boeren op het land werken om iedereen te voeden.	Drie standen In Frankrijk woonden in 1750 ongeveer 24 miljoen mensen. Het land was sinds de middeleeuwen een echte standensamenleving. De stand waartoe je behoorde, bepaalde je taak in de samenleving. Er waren drie standen: - De geestelijkheid was de eerste stand. In de middeleeuwen had zij als taak om te bidden voor de veiligheid van iedereen. - De adel was de tweede stand. In de middeleeuwen had zij als taak om te strijden voor de veiligheid van iedereen. - Tot de derde stand behoorde de rest van de bevolking. De toplaag bestond uit de bourgeoisie of rijke burgerij (waaronder kooplieden, rechters en bankiers). Ongeveer 85 procent van de bevolking bestond uit arme loonarbeiders, kleine handelaren en winkeliers, maar vooral uit boeren. In de middeleeuwen moesten de boeren op het land werken om iedereen te voeden.

Uit onderzoek

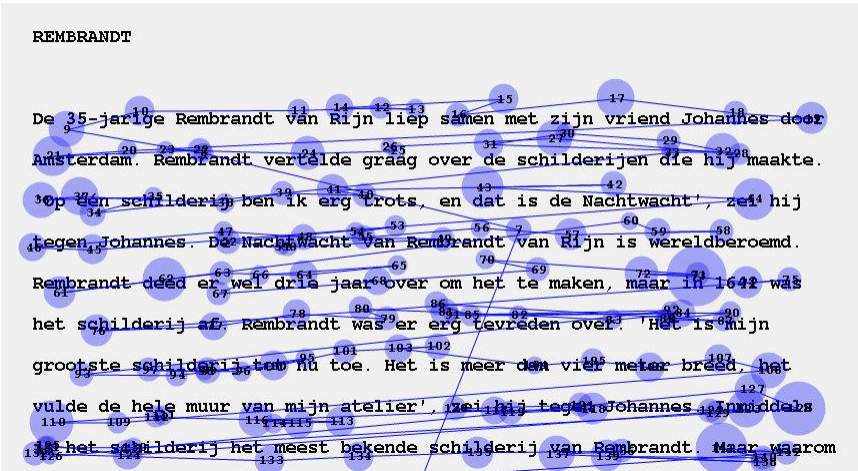
- Effecten van aanpassingen in samenhang, lay-out en ‘opleuken’ van verhalende en schoolboekteksten
 - Leesproces
 - Tekstbegrip
 - Aantrekkelijkheid en ervaren moeilijkheid

Uit onderzoek

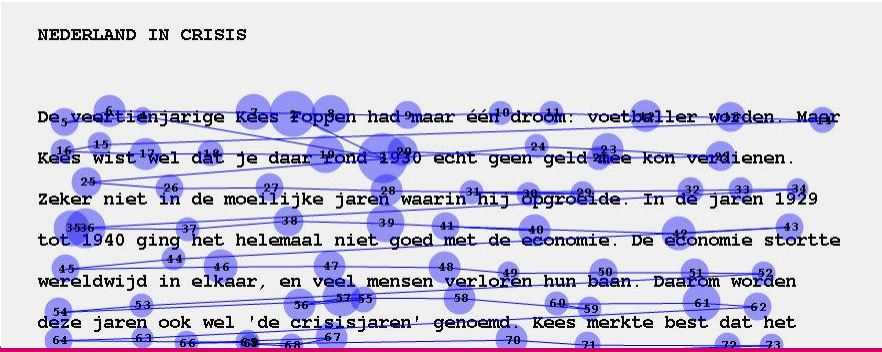
REMBRANDT

De 35-jarige Rembrandt van Rijn liep samen met zijn vriend Johannes door Amsterdam. Rembrandt vertelde graag over de schilderijen die hij maakte. 'Op één schilderij ben ik erg trots, en dat is de Nachtwacht', zei hij tegen Johannes. De Nachtwacht van Rembrandt van Rijn is wereldberoemd. Rembrandt deed er wel drie jaar over om het te maken, maar in 1642 was het schilderij af. Rembrandt was er erg tevreden over. 'Het is mijn grootste schilderij tot nu toe. Het is meer dan vier meter breed, het vulde de hele muur van mijn atelier', zei hij tegen Johannes. Inmiddels is het schilderij het meest bekende schilderij van Rembrandt. Maar waarom is het schilderij zo bijzonder? Dat vroeg Johannes zich ongeveer vier eeuwen geleden ook af. Dat legde Rembrandt graag uit.

Uit onderzoek

Uit onderzoek

Uit onderzoek

DE FABRIEK UIT, DE SCHOOL IN

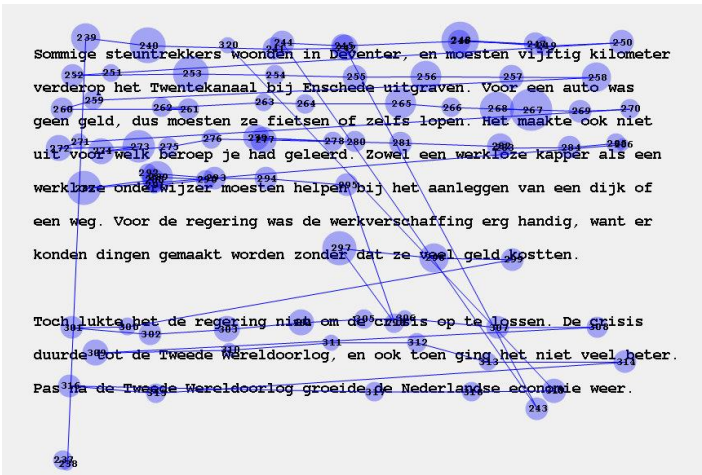
In de negentiende eeuw gingen de meeste kinderen niet naar school. Ze werkten op het land, in de winkel, de werkplaats of de fabriek. Kinderarbeid was in die tijd heel normaal. Ouders vonden de kinderarbeid nuttig, want hun kinderen leerden er wat van. Kinderarbeid was bovendien nodig, want zo verdienden de kinderen extra geld voor het gezin.

Uit onderzoek

NEDERLAND IN CRISIS

In de jaren 1929 tot 1940 ging het helemaal niet goed met de economie. De economie stortte wereldwijd in elkaar, en veel mensen verloren hun baan. Daarom worden deze jaren ook wel 'de crisisjaren' genoemd. De crisis begon in oktober 1929 in Amerika. Er was bijna geen handel meer. Daardoor raakten ook in Nederland veel mensen werkloos. De regering besloot om werkloze mensen te helpen met geld. Dat werd 'steun' genoemd. Maar de regering wilde niet dat de werkloze steuntrekkers lui zouden worden. Daarom kregen steuntrekkers het genoeg geld om de huur en een eenvoudige maaltijd te betalen. Er was dus echt geen geld voor uitstapjes, kleding of sport.

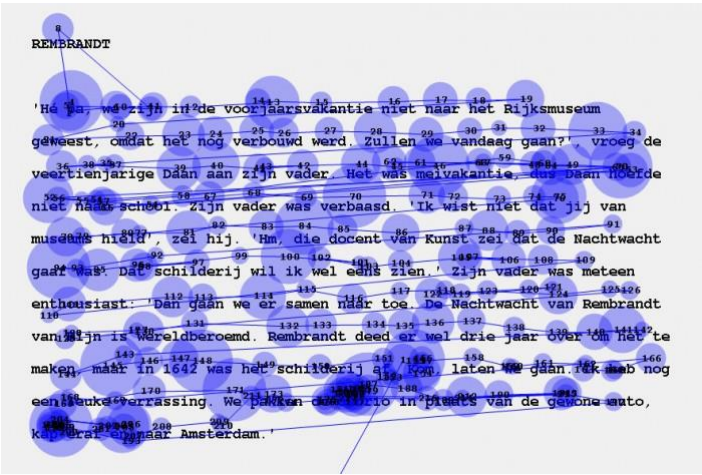
Uit onderzoek

slo

slo : nationaal expertisecentrum
leerplanontwikkeling

Uit onderzoek

slo

slo : nationaal expertisecentrum
leerplanontwikkeling

Resultaten

- Teksten met verbindingswoorden worden beter begrepen dan teksten zonder verbindingswoorden

slo

slo

nationaal expertisecentrum
leerplanontwikkeling

Resultaten

Een winkelier kan de brutowinst niet helemaal zelf houden,
[want]₀ [er moeten nog allerlei kosten]₁ [van de brutowinst]₂ [afgehaald worden.]₃

→ → →

Een winkelier kan de brutowinst niet helemaal zelf houden,
[Er moeten nog allerlei kosten]₁ [van de brutowinst]₂ [afgehaald worden.]₃

Een winkelier kan de brutowinst niet helemaal zelf houden,
[want]₀ [er moeten nog allerlei kosten]₁ [van de brutowinst]₂ [afgehaald worden.]₃

⤿

Een winkelier kan de brutowinst niet helemaal zelf houden,
[Er moeten nog allerlei kosten]₁ [van de brutowinst]₂ [afgehaald worden.]₃

- Regio 1 sneller verwerkt, vaker terugkijken, maar korter,
- Ongeacht schoolniveau, leesvaardigheid en tekstgenre

slo

slo

nationaal expertisecentrum
leerplanontwikkeling

Resultaten

- Teksten met verbindingswoorden worden beter begrepen dan teksten zonder verbindingswoorden
- Teksten met elke zin op een nieuwe regel leveren geen beter tekstbegrip op maar 'verstoren' wel het leesproces: langzamer en langer terugkijken.

slo

slo : nationaal expertisecentrum
leerplanontwikkeling

19

35

Ik heb niemand iets verteld over de kloof.
De mensen in Zuid-Amerika niet.
De mensen in Nederland niet.
Zelfs mijn eigen familie weet niets van de Raya's.
Ik dacht dat ik ze wel zou vergeten, op die manier.
Maar dat is niet zo.

Voor mij liggen mijn studieboeken.
Maar ik studeer niet.
In plaats daarvan schrijf ik een verhaal.
Het verhaal van mijn leven.
Een verhaal dat niemand kent.
Een verhaal dat ook niemand ooit zál kennen.

Tenzij ... tenzij ik terugga naar de kloof.
Naar de Raya's.
Naar mijn vrouw en mijn kind.

www.boekenboeien.nl

BOEKENBOEIEN

BOEKENBOEIEN:

- 20 spannende verhalen
- alle 1600 schooltaal woorden vmbo
- makkelijk te lezen

slo

slo : nationaal expertisecentrum
leerplanontwikkeling

20

Resultaten

- Teksten met verbindingswoorden worden beter begrepen dan teksten zonder verbindingswoorden
- Teksten met elke zin op een nieuwe regel leveren geen beter tekstbegrip op maar ‘verstoren’ wel het leesproces: langzamer en langer terugkijken.
- Teksten opleuken leidt tot afleiding: meer ‘leuke’ informatie onthouden dan noodzakelijke informatie (70 vs 50%), teksten niet leuker gevonden, wel als moeilijker ervaren.

Jama hield van geroosterd mammoetvlees. Mammoeten waren belangrijk voor de mensen van Jama's stam. Maar de mannen jaagden ook op herten en andere dieren. Zo kwamen ze aan vlees. Van de botten maakten de mannen gereedschappen. Van de vacht maakten de vrouwen kleren.

Nu moet je niet denken dat Jama alleen vlees at. Zijn stam at ook vis. En vaak moest Jama samen met zijn moeder in de omgeving zoeken naar paddenstoelen, bessen en knollen, want die aten ze ook.

In Jama's stam was er een duidelijke **taakverdeling**. De mannen jaagden op dieren, de vrouwen zochten naar eetbare planten en verzorgden de kinderen.

'Waar woonden die eerste boeren, oom Piet?', vraagt Gerda. Hij pakt een atlas en wijst op een kaart. 'Hier in Noord-Afrika en in het Midden-Oosten. Vanaf 9000 voor Christus waren er kleine groepjes jagers die planten verbouwden op akkertjes. Dat deden ze omdat er steeds minder vaak regen viel. Daardoor werd het steeds moeilijker om aan voedsel te komen. Om in leven te blijven, moesten ze hun manier van leven veranderen. Ze wisten ongeveer wanneer het begon te regenen. Juist dan gingen ze zaden zaaien en was de kans op een goede oogst groot. Rond 7500 voor Christus begonnen de mensen met veeteelt. Zo kregen ze melk en vlees.'

Conclusies

- Tekstkwaliteit is cruciaal: noodzaak rijke teksten en goede collecties in het onderwijs met daarbij een goede begeleiding en goede voorbeelden.
- Tendens versterking neerwaartse spiraal:
 - versimpeling
 - vervanging door digitale teksten/filmpjes

Huidige ontwikkelingen

Werken aan leesmotivatie

- PIRLS 2016 (po) en PISA 2018 (vo): Nederlandse 10- en 15-jarigen behoren tot de minst gemotiveerde lezers van de wereld en beleven er weinig plezier aan (met name in vo).
- De helft van de 15-jarigen kan het nut van lezen niet uitleggen.

Werken aan leesmotivatie

- Onderwijsraad / Raad van Neerlandistiek:
 - Lezen, leesvaardigheid en leesmotivatie hangen nauw samen.
 - Thuis, op school en in de bibliotheek wordt diep lezen (langere tijd geconcentreerd lezen) te weinig gestimuleerd.
 - Te weinig aandacht voor leesmotivatie in het onderwijs.
 - Weinig stimulans voor jongeren die het juist nodig hebben
 - Stimuleringsactiviteiten van buiten bereiken jongeren te weinig (Kunst voor het Lezen teveel afhankelijk van school-/bibliotheekdirecteuren)

Werken aan leesmotivatie

- Curriculum.nu: bouwsteen leesmotivatie en literaire competentie.
In po leren leerlingen o.a.:
 - hun leesvoorkeuren voor inhoud, schrijvers en genres ontwikkelen;
 - op basis van hun voorkeuren teksten kiezen;
 - in leesgesprekken hun leeservaringen, mening en waarderingen uiten;
 - zelf artistieke teksten produceren en ermee experimenteren.
- Nodig: leraren, mediothecarissen en bibliothecarissen die stimulerende voorbeelden / rolmodellen zijn en leerlingen begeleiden bij hun keuze en aanpak.

Werken met rijke teksten

- Curriculum.nu: bouwsteen rijke teksten:
 - meerdere teksten rondom een thema dat vanuit meerdere perspectieven benaderd kan worden;
 - Teksten die diep lezen (geconcentreerd) en leeskilometers maken bevorderen;
 - teksten die rijk in inhoud en vorm zijn;
 - gevarieerde teksten en genres (amuserend, informerend, overtuigend, instruerend)
 - teksten die uitdagend voor leerlingen zijn;
 - teksten die bijdragen aan kennisopbouw, waarover interactie gevoerd kan worden.
- Nodig: database met teksten van goede kwaliteit rondom thema's.

Peiling inspectie leesvaardigheid po

- Belangrijk onderzoek Onderwijsinspectie/NRO t.a.v. peiling leesvaardigheid po (Houtveen, Van Steensel & De la Rie (2019):
 - Werk aan het opbouwen van kennis en bouw aan woordenschat;
 - Lees vanuit een doel, zorg voor verschillende typen geïntegreerde teksten en besteed aandacht aan tekststructuur;
 - Leer leerlingen strategische lezers worden;
 - Discussieer met leerlingen over teksten;
 - Integreer lezen en schrijven;
 - Zorg voor een motiverende leesomgeving;
 - Monitor en toets leesbegrip;
 - Differentieer.

Lectoraat rondom geletterdheid Windesheim

- Anneke Smits en Erna van Koeven (2019): uitgangspunt is het verrijken van de taal- en kennisbasis van leerlingen vanuit een thema:
 - Kies een multiperspectivisch thema (vrijheid of groeien i.p.v. lente);
 - Kies twee voorleesboeken (interessant maar vrij moeilijk) bij het thema en lees dagelijks 20 minuten daaruit voor;
 - Zorg voor een motiverend boekenaanbod met themaboeken (fictie en non-fictie), waaruit leerlingen dagelijks zelf lezen (vanaf groep 5 minimaal met B-boeken) en zorg ook voor instapboeken (boeken A of B-) en luisterboeken op B en B+niveau;
 - Laat leerlingen elke dag minimaal 30 minuten lezen in zelfgekozen boeken. Leerlingen lezen minimaal 25 boeken per jaar en ze houden een lijst bij, zodat je weet wat hun interesse is, hoe je hen kunt helpen bij het juiste boek;

Lectoraat rondom geletterdheid Windesheim

- Anneke Smits en Erna van Koeven (2019): uitgangspunt is het verrijken van de taal- en kennisbasis van leerlingen vanuit een thema:
 - Zorg voor een leessfeer, vaste leesroutines, besteed aandacht aan boeken in het klaslokaal en zorg voor boekgesprekken;
 - Voor de tekstlessen werk je minimaal 1x per week 20-40 minuten met een coherente tekstset liefst passend bij het thema: authentieke, actuele teksten, opgebouwd van eenvoudig naar moeilijker, ondersteund met filmpjes en foto's;
 - Laat leerlingen schrijven over teksten of ontwerp opdrachten maken bij teksten.
 - https://windesheimschool.padlet.org/aeh_smits1/1ktu6w5jk4ev

Samenwerking scholen en bibliotheken

- Onderwijsraad / Raad van Cultuur: verbinding cultuur en onderwijs
 - Leesbevorderende dienstverlening van bibliotheken aan scholen kan nog beter;
 - Leesbevorderaars / leesconsulenten zijn belangrijk;
 - Opzetten van tekst- en boekcollecties in en voor scholen is (meer) nodig.

Samenwerking scholen en bibliotheken

Een case study van Tonne & Pihl (2017) beschrijft hoe Noorse leraren en bibliotheekmedewerkers met een 'literatuurgebaseerde benadering' langere tijd het lezen van hun leerlingen hebben gestimuleerd en zodoende een leescultuur tot stand brachten. Dit programma omvatte vrijwillig lezen, toegang tot uiteenlopende boeken en beloningen om te lezen. Daarnaast was het lezen ingebed in gezamenlijke activiteiten, zoals het acteren van personages, theater- en filmbezoek, gesprekken over de gelezen boeken, creatief schrijven, en ontmoetingen met auteurs. Door te luisteren naar voorlezende leraren en bibliothecarissen werden die gezien als leesmodel.

Leerlingen bezochten de bibliotheek op locatie zeven keer per jaar. Hier introduceerden bibliothecarissen nieuwe literatuur aan leerlingen en leraren.

Leerlingen die vanaf groep vier het vierjarige programma gevolgd hadden, lazen in het laatste jaar circa 15 boeken van 100 pagina's. 90 procent van de leerlingen bezocht uit zichzelf ten minste een keer per week de bibliotheek, waar 95 procent boeken leende en 64 procent ook boeken las, vaak gezamenlijk met vrienden.

slo

• nationaal expertisecentrum
leerplanontwikkeling

33

Samenwerking scholen en bibliotheken

- Lezeninhetvmbo.nl
- Samenwerking leraren, opleiders, bibliotheken, mediatheken o.l.v. Stichting Lezen en SLO

slo

slo • nationaal expertisecentrum
leerplanontwikkeling

34

In gesprek in twee-, drie- of viertallen

- Het primair onderwijs is volop in beweging. Maar waar zijn we nu precies naar op weg? Hoe ziet leren en onderwijzen er over een aantal jaar uit? **Krijgt de lokale bibliotheek daarbij een nog belangrijkere educatieve positie? En hoe kan de samenwerking met de basisschool er dan uitzien?**

In gesprek in twee-, drie- of viertallen

- Veel pijlers, uitgangspunten, adviezen en aanpakken aan bod gekomen.
- **Kies er één, twee of drie uit.** Ga samen na welke rol jullie bibliotheek voor de school/scholen in de buurt/regio:
 - al speelt;
 - nog meer kan spelen;
 - wat daarvoor nodig is;
 - wat je eerste actie na vanmiddag dus wordt.

Plenair

- Welke goede voorbeelden zijn er al en wat was daarvoor nodig?
- Wat zijn goede ideeën die we van elkaar hebben gehoord of gezamenlijk hebben geformuleerd?

slo

slo : nationaal expertisecentrum
leerplanontwikkeling

37

Hoe nu verder...?

*Ga naar www.menti.com
en gebruik de code 19 48 28*

SYMPOSIUM
Primair onderwijs in perspectief
23 januari 2020

38